

8. SPRJEČAVANJE NEPOVOLJNA UTJECAJA NA OKOLIŠ

"Okoliš je prirodno okruženje: zrak, tlo, voda i more, klima, biljni i životinjski svijet u ukupnosti uzajamnog djelovanja i kulturna baština kao dio okruženja kojeg je stvorio čovjek." Okoliš, prirodnu i kulturnu baštinu često je teško, ako ne i nemoguće zasebno razmatrati zbog međusobne isprepletenosti i po definiciji, odnosno zakonskoj regulativi, a posebno utjecaju ljudskih aktivnosti.

U prostornom planiranju kvaliteta okoliša mora biti osnovni kriterij planiranja, odnosno zaštita okoliša je sadržana u načelu integralnog pristupa planiranju i uređenju prostora kao kontinuirana i u svim segmentima prisutna komponenta. Stoga je sprječavanje nepovoljna utjecaja na okoliš sadržano u svim dijelovima Plana prostornog uređenja Bjelovarsko-bilogorske županije kroz utvrđivanje mogućnosti i ograničenja korištenja prostora i planiranjem razvoja putem izbora najpovoljnijih opcija. Prostorni plan Županije ima strateško-usmjeravajuće značenje i njime se normativno ne propisuju mjere za sprječavanje štetnog utjecaja na okoliš. Plan je samo jedan od koraka u uspostavljanju sustava integralnog planiranja i upravljanja prostorom i okolišem. Njime se daju osnovne smjernice i mjere za cijelu Županiju s obzirom na značajke njenog područja i najvrednije resurse, a naglašava se načelo lokalnog pristupa koje uzima u obzir posebnosti i različitosti okoliša dotične sredine, te specifičnosti problema i uvjeta za njihovo rješavanje. Smatra se da je općinskim odnosno gradskim prostornim planovima, uz uvažavanje i poštivanje županijskih planskih načela, moguće detaljnije analizirati prostor i okoliš, uočiti probleme i popisati onečišćivače, te samim time izreći konkretnije mjere zaštite prostora i sprječavanja nepovoljnih utjecaja na okoliš.

Glavni cilj zaštite okoliša je očuvanje prostora i dosizanje više razine kakvoće života. Zbog toga je potrebno ustanoviti postojeće stanje okoliša i prirodne baštine, zatečeno stanje prema potrebi sanirati i nove aktivnosti u prostoru usaglašavati s naprednim europskim i hrvatskim zakonodavstvom. Stoga treba težiti s jedne strane ostvarivanju održivog razvitka naselja i kvalitete življenja stanovnika u njima, a s druge strane treba sačuvati i prirodni krajolik, te prirodnu raznolikost pojedinih područja.

Prvi koraci u ostvarivanju ovih ciljeva su trajno praćenje stanja kroz Katastar zagađivača i izrada Izvješća o stanju okoliša, ugradnja zaštite okoliša u sve dokumente prostornog uređenja i korekcija dosadašnjih prostorno planskih i razvojnih projekcija (osobito s gledišta pretežno deklarativnih postavki zaštite okoliša), donošenje Programa zaštite okoliša Županije, te uspostava instrumenata fiskalne politike i financijskih mjera (pri čemu se ekološka komponenta ugrađuje kao troškovna stavka, ali se plaćanjem ne može ostvariti pravo na zagađivanje). Zaštita okoliša se dakle ne provodi samo kroz dokumente prostornog uređenja, već se u njima integriraju i usaglašavaju različiti interesi, pa je sa županijske razine potrebno usaglašavanje i dogovor kako da se problemi uočavaju, prate i rješavaju da bi se izbjegla preklapanja i osigurala djelotvornost.

Naglasak se stavlja na subjekte koji na bilo koji način koriste prostor kao resurs i svojom djelatnošću vrše utjecaj na okoliš, da se isti dosljedno pridržavaju i provode sve zakonske propise kojima se regulira zaštita prostora i okoliša. Planska usmjerenja nastoje da se na nižim razinama, odnosno sektorski i detaljno jača svaka pojedina kategorija zaštite:

8.1. ZRAK

Na području Županije nema velikih energetske postrojenja, a osnovni energenti u gospodarstvu i domaćinstvu su plin i električna energija, odnosno takozvani čisti energenti. Prehrambena, drvoprerađivačka, metaloprerađivačka i tekstilna industrija karakteristične za Županiju, nisu po svom karakteru veći onečišćivači zraka. S obzirom na to može se zaključiti da je zrak u Županiji čist ili neznatno onečišćen, sa tek mjestimičnim jačim onečišćenjem prvenstveno anorganskim prašinama, te da su negativni utjecaji onečišćenog zraka na ostale dijelove okoliša minimalni i u pravilu lokalnog karaktera.

Područja II kategorije zraka mogu se očekivati samo u najužim pojasevima industrijskih zona Bjelovara i Daruvara, te oko većih industrijskih postrojenja u Siraču, Velikim Zdencima, Garešnici i Garešničkom Brestovcu. U Bjelovaru su mjerenja onečišćenja zraka pokazala da se zrak u centru može svrstati u I kategoriju, a u manjim je naseljima situacija vjerojatno još povoljnija.

Katastrom emisija u okoliš prati se količina ispuštanja štetnih tvari u zrak iz pojedinačnih ispusta kod svih pravnih i fizičkih osoba koje posjeduju stacionarne izvore, dok se Područnom mrežom za praćenje kakvoće zraka, koja se još uspostavlja, prati kakvoća zraka na pojedinim mjestima gdje se pretpostavlja najveća mogućnost zagađivanja (trenutno samo u Bjelovaru). U smislu zaštite potrebno je izraditi zakonom propisane dokumente zaštite i poboljšanja kakvoće zraka (Program zaštite zraka, Izvješće o zaštiti zraka i Program mjerenja kakvoće zraka) kako bi se pravodobno i na utemeljen način mogao usmjeravati i kontrolirati razvoj u pojedinim područjima i izgradnja u prostoru.

8.2. VODA

Bjelovarsko-bilogorsku županiju karakterizira mreža manjih i većih vodotoka kojih ogromna većina ima izvorište na području Županije, pa nivo onečišćenja ovisi isključivo o izvorima onečišćenja na području Županije. Također, Županija je ribnjacima najbogatija županija u Hrvatskoj, a njihove potrebe za vodom zadovoljavaju se iz vodotoka. Županija nema izdašnijih vlastitih izvorišta pitke vode, a od svojih resursa koristi lokalna izvorišta i podzemne vode.

Glavni izvori onečišćenja su otpadne vode naselja i gospodarstva, ispiranje raznim herbicidima i umjetnim gnojivima tretiranih poljoprivrednih površina, te divljih, polulegalnih i napuštenih "odlagališta otpada" i smetlišta, prometnica ili izvanredna zagađenja vezana uz accidente. Najčešći i najveći zagađivači su u prehrambenoj industriji i stočarstvu (biološko opterećenje), no daleko opasnije je ispuštanje opasnih tvari kao što su ulja, teški metali i kemikalije, koje se nekontrolirano bacaju na polulegalna i divlja odlagališta otpada (često uz same vodotoke) i ispiru u tlo i vodotoke.

U nekoliko zadnjih godina značajniji accidente na vodotocima (prvenstveno Česmi i Ilovi) primjećivani su u prosjeku jedan puta godišnje, obično za vrijeme niskog vodostaja, a vjerojatno ih je bilo i češće, ali u vrijeme viših vodostaja vanjski efekti nisu bili tako vidljivi. Onečišćenja su bila kratkotrajna, ali jaka, s pogubnim utjecajem na floru i faunu vodotoka, nastala zbog nekontroliranog ispuštanja većih količina gnojnice s farmi ili kvarova na uređajima za pročišćavanje otpadnih voda naselja i tvrtki. Geometrijska regulacija korita vodotoka i melioracija močvarnih površina dovela je do nestanka velikih poplavnih i močvarnih površina, te nestanka nekih vrsta staništa, što je, uz relativno onečišćenje vodotoka, doprinjelo evidentnom smanjenju biološke raznolikosti i brojnosti pojedinih vrsta u velikom dijelu vodotoka.

Zbog zaštite i sprječavanja nepovoljna utjecaja na izvorišta i podzemne pitke vode, vodotoke i ribnjake potrebno je poduzimati slijedeće mjere i aktivnosti:

- područja na kojima su vodocrpilišta treba zaštititi prema Odlukama o vodozaštitnim područjima crpilišta i pružiti im maksimalnu zaštitu,
- započeto planiranje i izgradnju sustava za odvodnju otpadnih voda naselja treba ubrzano nastaviti za što bi bilo svrhovito izraditi cjelovitu studiju odvodnje za područje Županije, te planovima nižeg reda potencirati njihovu izgradnju,
- vode koje se iz sustava odvodnje otpadnih voda upuštaju u vodotoke moraju proći predtretman pročišćavanja, a njihov sastav treba pratiti prema Pravilniku o graničnim vrijednostima pokazatelja, opasnih i drugih tvari u otpadnim vodama,
- u područjima gdje zbog ekonomskih i drugih razloga nije moguće ili opravdano uspostaviti sustave za odvodnju otpadnih voda naselja potrebno je uvjetovati izgradnju trodjelnih nepropusnih septičkih jama, a one koji otpadne vode ispuštaju u vodotoke i kanale za odvodnju oborinskih voda treba indentificirati kao zagađivače,
- hitno riješiti odvodnju i zbrinjavanje otpadnih voda gospodarskih subjekata kroz indentifikaciju zagađivača i provođenje zaštitnih mjera,

- gospodarski subjekti priključeni na sustav javne odvodnje obavezno moraju vršiti predtretman otpadnih voda (koji će se odrediti prema tehnologiji proizvodnje) prije upuštanja u sustav,
- poljoprivrednu proizvodnju treba prilagoditi uvjetima zaštite uvođenjem kontrole upotrebe količina i vrste zaštitnih sredstava te gnojiva i orijentacijom na proizvodnju zdrave hrane za što Županija kao poljoprivredno orijentirana i relativno nezagađena ima uvjete,
- na području Županije potrebno je uspostaviti sustav gospodarenja otpadom koji će omogućiti dugoročno i sveobuhvatno zbrinjavanje otpada, te organizirano i kontrolirano postupanja s otpadom,
- postojeća odlagališta, gdje je moguće, treba koristiti uz mjere poboljšanja tehnologije i sigurnosti, a ostala nekontrolirana zatvoriti i sanirati,
- divlja odlagališta treba sanirati i spriječiti nastajanje novih,
- potrebno je uspostaviti odnosno unaprijediti sustav praćenja kvalitete voda u vodotocima kako bi se postigla i održala propisana kvaliteta voda i uveo nadzor nad onečišćivačima,
- značajniji naglasak treba staviti na zaštitu vodnih ekosustava, tj. vodnog krajolika, šireg vegetacijskog pojasa uz rijeke i potoke, te preispitati nužnost izvođenja novih regulacija i hidrotehničkih zahvata u tom pojasu.

Postojeće stanje na vodotocima I kategorije svakako se mora zadržati, a zaštita se mora provoditi na svim rijekama i potocima, a posebice na onima čiji se izvori i ušća nalaze na području Županije.

8.3. TLO

Tla na području Županije su relativno kvalitetnog pedološkog sastava i strukture, u višim dijelovima slabo osjetljiva, a u nižim jako osjetljiva na kemijske polutante. Preko trećine je obraslo šumom. Tlo je, usprkos različitim onečišćenjima, još uvijek relativno očuvano, posebno u odnosu na tla većine zapadnoeuropskih zemalja i kao takvo pogodno za proizvodnju zdrave hrane.

Imajući u vidu veoma važnu ulogu tla kao jednog od tri sastavna dijela ekosustava (tlo, voda, zrak) treba imati u vidu slijedeće činjenice:

- zaštita tla ima mnogostruki učinak na druge dijelove okoliša,
- tlo je s jedne strane važan životni i gospodarski prostor za njegovo stanovništvo, dok je s druge strane kroz različite zahtjeve u pogledu korištenja tlo ugroženo u njegovoj funkciji,
- tlo kao dugoročni indikator zauzima poseban položaj unutar ekosustava,
- stvaranje novog tla i obnavljanje tla odvija se vrlo sporo,
- ugrožavanje tla proizlazi iz: velikih površina zahvaćenih erozijom, korištenja zemljišta, velikog pritiska za proširenjem naselja, infrastrukturnih mjera, industrije, obrta i dr.

Zaštita tla od onečišćavanja mora se provoditi u funkciji zaštite poljoprivrednog zemljišta i proizvodnje zdrave hrane, te zaštite zdravlja ljudi, životinjskog i biljnog svijeta. Tlo se onečišćuje na više načina, a zbog zaštite i sprječavanja ovakvih nepovoljnih utjecaja na tlo potrebno je poduzimati slijedeće mjere i aktivnosti:

- potrebno je dugoročno kvalitativno i kvantitativno osigurati i održavati funkcije tla (funkcije tla su prikazane u točki 3.6.1.3.),
- u poljoprivrednoj proizvodnji treba racionalno koristiti zaštitna sredstva i gnojiva uvođenjem kontrole upotrebe količina i vrste zaštitnih sredstava, te organiziranjem savjetodavne stručne pomoći u individualnoj proizvodnji,
- spriječiti zagađivanja zraka iz kojeg se štetni spojevi i teški metali talože u tlo, posebice u blizini industrijskih objekata, rudarskih djelatnosti i duž značajnijih prometnica,
- spriječiti zagađivanje voda iz kojih se također štetne tvari talože u tlo, naročito u naplavnim područjima,

- riješiti odvodnju i zbrinjavanje otpadnih voda, a naročito gospodarskih subjekata i domaćinstava koji otpadne vode preko propusnih septičkih jama ili upojnih bunara upuštaju direktno u tlo,
- uspostaviti sustav gospodarenja otpadom koji će omogućiti dugoročno, organizirano i kontrolirano postupanje s otpadom, te postojeća nekontrolirana i divlja odlagališta sanirati i spriječiti nastajanje novih,
- površine oštećene erozijom i klizanjem potrebno je po mogućnosti što više obnoviti primjenjujući odgovarajuće poljoprivredne i šumarske postupke specifične za pojedine regije ("Pravila dobre poljoprivredne i šumarske prakse"),
- površine koje se više ne koriste (npr. rudne jalovine, odlagališta otpada, klizišta i dr.) potrebno je ponovno obrađivati (rekultivirati),
- spriječiti nepotrebno širenje građevinskih područja i bilo kakvu izgradnju na vrijednim obradivim tlima,
- preispitati potrebe za hidrotehničkim zahvatima na vlažnim i naplavnim tlima, te potrebe za navodnjavanjem u svrhu poljoprivredne proizvodnje, te njihov utjecaj na očuvanje prirodne ravnoteže u okolišu,
- poduzeti pravodobne mjere za saniranje posljedica mogućih akcidenata koji bi uzrokovali onečišćenja tla (prometne nezgode nakon kojih je u okoliš istekla nafta ili naftni derivati, nezgode pri prijevozu opasnih otpada i sl.).

8.4. BUKA

Karta buke čija je izrada predviđena odredbama Zakona o zaštiti od buke ni za jedan dio Županije nije izrađena, niti su provođena značajnija i sistematskija mjerenja razine buke, no i bez toga može se ustvrditi da na području Županije nema velikih izvora industrijske i komunalne buke, a bučniji pogoni industrije su u pravilu izdvojeni. Konfliktni prostori su dijelovi naselja kroz koja prolaze trase državnih i ostalih prometnijih cesta.

Za urbana područja i prometne koridore unutar ili uz područja gdje borave ljudi potrebno je odgovarajućom dokumentacijom, sukladno posebnim propisima, utvrditi razine buke koje se ne smiju prijeći.

8.5. OTPAD

S obzirom da trenutačno okoliš najviše ugrožava neorganizirano i nekontrolirano odlaganje komunalnog i neopasnog tehnološkog otpada, na području Županije potrebno je uspostaviti sustav gospodarenja otpadom koji će omogućiti dugoročno i sveobuhvatno zbrinjavanje otpada. Sva područja Županije nužno je obuhvatiti organiziranim sakupljanjem otpada, te umjesto neorganiziranih, nekontroliranih i divljih odlagališta izgraditi uređena odlagališta prema zakonskim obvezama. Opređenje je da svi gradovi i općine zajednički riješe problem zbrinjavanja komunalnog otpada, uvažavajući načela racionalnog i dobrog gospodarenja prostorom, te teritorijalnog i ekonomski opravdanog pristupa. Osim ovakve uspostave zajedničkog koncepta gospodarenja otpadom, potrebno je pokrenuti i projekt selektivnog prikupljanja otpada, da se buduća uređena odlagališta ne bi nepotrebno punila korisnim i, što je još važnije, opasnim otpadom iz domaćinstava. Nužno je shvatiti da otpad mora proći određeni predtretman prije završnog zbrinjavanja, te da je velik dio otpada iskoristiv. Mjere za organizirano i kontrolirano postupanje s otpadom obuhvaćaju:

- izbjegavanje i smanjenje nastanka otpada,
- maksimalno korištenje vrijednih svojstava otpada kada njegov nastanak nije moguće izbjeći,
- sigurno odlaganje neiskoristivog otpada sa svim prethodnim i pratećim mjerama i postupcima osiguranja od bilo koje vrste štetnog djelovanja.

Sve ove mjere sadržane su u zakonskoj regulativi, pa je ovim prostornim planom naglašena potreba njena poštivanja, te uvažavanja načela racionalnog i dobrog gospodarenja prostorom. Prema

smjernicama koja ovaj plan daje treba se u planovima nižeg reda konkretnije odrediti prema rješavanju problema zbrinjavanja otpada (način prikupljanja, mjesto odlagališta i sl.).

8.6. ŠUME

Bjelovarsko-bilogorska županija iznimno je uravnotežena odnosom površine, kvalitete i zdravstvenog stanja šuma i šumskog zemljišta, pa čak i njihovim ravnomjernim prostornim rasporedom. Udio šumskih površina u ukupnim površinama županije od 36 % kvalificira područje kao srednje šumovito. Od ukupne površine šuma Županije "Hrvatske šume" gospodare sa 87% šuma, dok se privatno gospodari sa 13% šuma. Potrebno je, zbog usitnjenosti i devastacije privatnih šuma, provoditi zajedničku politiku gospodarenja državnim i privatnim šumama i poželjno, osnove gospodarenja državnim šumama koristiti za okolne privatne šume.

Šumsko planiranje treba i dalje temeljiti na načelu održavanja potrajnosti, prirodnosti i neprekidnog povećanja vrijednosti šuma.

Šumama i šumskim zemljištem treba gospodariti tako da se u šumama održava biološka raznolikost, sposobnost obnavljanja, vitalnost i potencijal u svrhu što kvalitetnijeg ispunjavanja gospodarske, ekološke i socijalne funkcije šuma.

Potrebno je spriječiti sječu stabala na velikim površinama i nestručnu upotrebu teške mehanizacije u šumama radi sprječavanja narušavanja biološke ravnoteže.

Veću pažnju treba posvetiti zaštiti šuma od bolesti, štetočina, požara i drugih elementarnih nepogoda, uz stalnu preventivu.

Treba najprije obnavljati one šumske sastojine koje su opustošene propadanjem šuma, a uz to pošumljavati i nove površine. Poželjno je pošumiti najuže zaštitne zone vodocrpilišta, područja uz koridore brzih cesta, nekvalitetno poljoprivredno zemljište niske bonitetne klase, predjele uz vodotoke i sl.

Treba spriječiti svako ispuštanje štetnih tvari u okoliš, zaštititi vode, zrak i šumsko tlo od zagađivanja, spriječiti stvaranje divljih deponija smeća na površinama pod šumama i u njihovoj neposrednoj blizini, a postojeće divlje deponije adekvatno sanirati, te zabraniti upotrebu svih pesticida u blizini šumskih predjela, jer oni uništavaju najosjetljivije dijelove životnih zajednica.